

לא כל-כך פשוט / נתן אלתרמן

1

איני סבור כי יש תקדים לרגישות שבה עקבו המשקיפים בישראל אחרי ההדים הציבוריים – להבדיל מן הצד הפוליטי המעשי – של הופעות ראש ממשלת ישראל בבריטניה. תסביך האשמה ההולך ומשתרש בקהל הישראלי, מכוח המחץ של תנועות סטודנטים מבחוץ ותנועות פרופסורים מבית, גרם לכך שהצד הפומבי של מסע ראש-הממשלה נעשה כמעט עיקר לגבינו. דומה כי מעולם עוד לא גילינו מידת קשב כה רב ומידת להיטות כה ערה לכל מחמאה מפי עתונאי בקבלת-פנים, לכל שבח מפי נואם באסיפה, אפילו שעה שאותו נואם היה מדגיש כי הוא מתכוון רק להערכה אישית ולא למדיניות.

לשמחתה של ישראל – וכמדומה גם להפתעתה – מתברר כי צד זה של המסע, צד המגעים הציבוריים וההסברה – עלה, כנראה, בהצלחה. ההדים שנתקבלו מחוץ-לארץ הדגישו ביחוד את פשטותו של הטיעון הישראלי, כפי שהוא נשמע מפי גולדה מאיר. התרשמותו של "גארדיאן", שציין כי העניין הישראלי הוצג על-ידי ראש ממשלת ישראל ב"פשטות הנוגעת ללב", היא, כנראה, נחלת הכלל.

אכן, מן הבחינה המוחשית הישירה העמידה גולדה מאיר את הדברים על תמצית שבאמת קשה להתנגד לה. לאמור, כל מה שאנו דורים הוא ששליטי ערב יישבו אתנו לשולחן המשא-ומתן. כל התערבות מבחוץ – כגון שיחות הארבע – פוטרת את הערבים מן החובה האלמנטארית הזאת. כל ערובות, פרט לאלו שתצמחנה ממשא-ומתן ישיר, לא תספקנה אותנו. אנו אומרים לידידינו – אל תסכנו את בטחוננו. רק אנו עצמנו נהיה השופטים מהו בטחון בשבילנו.

כל זה באמת פשוט מאוד וקולע אל התמצית. השאלה היא רק אם אין זה פשוט מדי ואם אין אנו מפסידים על-ידי פשטות זו – שהיא, אגב, עיקר הטיעון הישראלי מאז מלחמת-שת-הימים – כמה עיקרים שבלעדיהם נעשית הצגת הדברים אמנם סימפאטית ואנושית, אך גם מופרכת במקצת.

שכן עם כל הכבוד לפשטות זו, צריך בכל־זאת להביא בחשבון כי משקיף שאינו מתמצא בפרטים וברקע, הנראים לנו מובנים מאליהם, עשוי להוסיף ולומר שאמנם התביעה שנאצר וחוסיין יסכימו למשא־ומתן היא מינימום, אך בכל־זאת עובדה היא שאנו דורשים זאת בעוד אנו עומדים בטריטוריות שלהם, טריטוריות אשר על שייכותן המקודשת לחוסיין ולנאצר לא ערערנו מעולם ואף אישרנו אותה בחתימה מפורשת ובהצהרות לאין־ספור. הטענה שאין שום צד שלישי רשאי להתערב בחישובי־בטחון שלנו (ושום נימוק, חוץ מבטחון, אינו מובא בטיעון שלנו, כי הס מלהזכיר) היא טענה הנראית במצב זה, עם כל פשטותה, כעמדה מפוקפקת יותר משאנו מדמים בנפשנו.

טבעית וסבירה מבחינה זו היתה שאלתה של העתונאית שתמהה – בפגישה של ראש ממשלת ישראל עם עתונאי־חוץ בלונדון – מדוע מדברת גולדה מאיר רק על בטחון ואינה מדברת על צדק. אני מביא שאלה זו לאו דווקא מפני שאני מייחס לה כוח־מחץ רב מצד עצמה, אלא מפני שהתשובה שהשיבה לכך גולדה מאיר, כפי ששמענוה בראדיו, עשויה היתה רק בנסים לשכנע מישהו או להוסיף לתדמית הישראלית שאנו הופכים בה והופכים בה לשווא. גולדה מאיר ענתה, כי אם אנו דורשים שיחות על גבולות מופרים ובטוחים הרי מושג הצדק כלול בכך מאליו ועצבנותה של תשובה זו ניכרה גם בתוספת המיותרת שקבעה כי השואלת רשאית, אם רצונה בכך, להטיל אל תוך הניסוח הישראלי גם את הצדק, ואפילו באות גדולה.

2

נכון, לא התדמית היא עיקר. מוטב שתהא תדמיתנו גרועה ואנו חיים וקיימים – אמרה גולדה מאיר בפגישה עם נציגי ועד שליחי הקהילות – משתהא תדמיתנו נאה ואנו חדלים מלהתקיים. דבר זה ודאי שהוא אמת ושעה שהוא נאמר פעם או פעמיים, בנימה אירונית, יש בו רעננות נכונה ומשכנעת, אך הדברים מרצינים ומחמירים משעה שאתה נוכח לדעת כי לא־ט־לאט נעשית המדיניות הישראלית – ולמעשה כך היא כבר מזמן – מדיניות של נימוקי בטחון מעשי, המתנזרים מכל "קוסמטיקה" של צדק ושל חשבון־לאומים ושל זכויות עבר והווה ועתיד, מדיניות שלעומתה נשמעות אף ההצהרות הדקלמניות של נאצר ושל חוסיין, בהצהירם שהערבים אינם עוסקים ב"מכירת שטחים", כבעלות תוכן שרשי יותר ומשכנע יותר.

על אחת כמה וכמה שעה שאנו חוזרים ומדגישים – דבר שעבר כחוט־השני בכל הופעותיה של גולדה מאיר במסעה – שלולא רצונה של מוסקבה לא היתה פורצת מלחמת־ששת־הימים. טענה זו – שסבירותה היא בספר גדול – אנו טוענים על־מנת לפסוק את שיחות הארבע מחמת

השתתפותה של רוסיה בהן. את השיחות אין אנו מסתכלים בכך, כמובן, אלא שבדרך אגב – וזו תוצאתה הוודאית היחידה של טענה זו – אנו פוטרים את שליטי ערב מאחריות למלחמה והם נעשים עשוקים כפליים, הן בידי בריאת-המועצות, שסיבכה אותם במלחמה על-כרחם, והן בידי ישראל שגזלה את אדמתם.

3

במידה שנקלעים אל תוך מדיניותנו עיקרי היעוד הלאומי והציוני, הריהם מתעוותים לבלי הכר בתוך חללה הריק והמעוקם. אחד מסימני האירוניה הנוקבת של תקופתנו היא העובדה, כי אפילו עיקרון יסודי כמו שמירת אֶפִייה היהודי של המדינה אינו מובא עכשיו אלא כדי להוכיח כי ארץ-ישראל זו שבידינו כיום, כפי שחזו אותה תולדות הציונות ותולדות העם, מראשיתן ועד חלוצי ההתישבות החדשה בתחילת המאה, כי ארץ-ישראל זו היא סכנה לקיום הלאומי.

ביטוי של שיא לעיוות זה מצאנו בימים אלה בדבריו של שר-החוץ שהתריס כנגד סכנה זו בקבעו שהוא והסבורים כמוהו "רוצים שישראל תהיה יהודית כמו ששוודיה היא שוודית וכמו שצרפת היא צרפתית".

הפסוק שבו מנסה שר-החוץ להצדיק את השקפת ההפרדה והויתור, פסוק זה של "ישראל יהודית כמו ששוודיה היא שוודית וכו'" הוא, כידוע, פאראפראזה של ניסוח שהיה מסיסמות-היסוד של המאבק הציוני המדיני בעת החדשה, והכל יודעים כי וייצמן התכוון בכך לא להרכב הדמוגראפי של האוכלוסיה אלא לשייכותה המדינית של הארץ, של הארץ כולה, אפילו לפני שעבר-הירדן הופרד משטח המנדאט, לארץ-ישראל כולה, על הערבים ועל היהודים שבתוכה, עם אלה שיתקבצו אליה מן התפוצות. דבר זה אין בו ספק, ואף-על-פי-כן אין פוצה פה שעה ששר-החוץ נוטל פסוק כזה, ועושה אותו קרדום לגדע בו את משמעותה של תקופת התחיה ומשמעות תולדות האומה, קרדום לוויתור מרצון על ארץ-ישראל זו בגלל שש מאות אלף ערבים שהיא מביאה עמה (נוסף על ערביי ירושלים ורצועת עזה שכבר השלמנו עם מציאותם, אף כי שר-החוץ מתעלם מכך בחשבון המספרי שהוא מנפנף בו). ויתור זה, הנחתו היסודית היא, כמובן, שענין קיבוץ-גלויות תם ונשלם ומצבן של תפוצות ישראל מוקפא כפי שהוא ברגע זה ומכאן ואילך יש רק להבטיח איך-שהוא את הגבולות וסוף-פסוק.

כן, כל הלך-הרוח הזה בא לא מתוך קהות-חושים או ליקוי הגיון, אלא מתוך שיהודים מסויימים בתוכנו נוטלים לעצמם רשות לחתוך את גורלו של העם, את משמעות עברו והווהו

ועתידו, לפי הצירופים המסתברים ברגע זה ממש בישיבת הסניף המחוזי או הלשכה הארצית של המפלגה או של חלק מן המערך. כך נהפכות גם סיסמות-היסוד של תקופת התחיה לסיסמותיה של תבוסה רעיונית לאומית שאין דוגמתה להתעלמות לא רק מעברה ועתידה של האומה, אלא גם מנסיבותיו ואפשרויותיו של הרגע הזה עצמו, שבדרך תפיסתנו אותו אנו קובעים מהלכן של הקורות.

באופן זה, בעוד אנו דוחים בחימה את דיבוריהם של שליטי ערב על דה-ציוניזאציה של מדינת ישראל, אנו מכריזים למעשה אל אבטודציוניזאציה לא רק של המדינה אלא גם של האומה ותולדותיה.

4

לפני ימים אחדים עמדה קבוצת אנשים על ראש הר גריזים, אחד ממקומות-המיצפה המפתיעים שבארץ. רוח חדה וחזקה נשבה וכמו זינקה מראש ההר לעוף על פני הנופים המשתרעים סביב, נופי הרים ובקעות שקווייהם מתעגלים, פה ושם אפילו רכים ומתולתלים, נופים שקלסטר-פניהם כה שונה מן הסלעיות החדה של ארץ יהודה, נופים שעליהם נאמר שהם ארץ חמדה טובה ורחבה, נופים שברגע זה קשה היה, עם כל הרצון הטוב, לראותם רק בדמותו של אותו מספר נורא של שש מאות אלף ערבים שימחקו את אפיה היהודי של המדינה...

למטה רבצה שכמ שזה עתה עברנו בקאסבה שלה, זו שחוצותיה נראים כסדקים ארוכים בתוך גוב מתגובב על חצרות וחנויות ועליות-גג ומרתפים, ובאחד הסדקים הללו באה לקראתנו משאית שמילאה את כל חללו של הרחוב ונראתה כאן כמו פיל המתעייל בקופה של מחט, ושעה שמשאית זו חלפה על פנינו נשקפו פתאום מתוך תא הנהג פניו המחייכות של בחור יהודי בגופיה, חושפת שער-כתפיים נוצצות מזעה וחכליליות-עור מחום-צהרים, בדיוק כפי שנהג-משאית כזה נראה בצומת בית-ליד או במיסעף בית-שמש... עכשיו, מראש ההר, ראינו את העיר כולה, על חוצותיה, על כיכריה הסוחרות, שכנראה לא בכל יום נערכות בהן הפגנות, על בית המושל אשר בו נערך לפני כמה ימים טקס מינויו של ראש-העירייה החדש, על כל חוטי העיסוקים העירוניים הטבעיים המשתרגים סביב לענין, עיסוקים שלא בכל שעה ובכל יום הם רצופים געגועים אל חוסיין דווקא, עיסוקים שכמותם אתה מוצא בנצרת ובכפרי הגליל הגדולים, ובערים ערביות של המשולש הידוע, עיסוקים שקשריהם עם ירדן ועם כוויית הרחוקה אינם תמיד קשרי מזימות ואפילו בעצם היום הזה נדמה לך כי בעוד כמה שנים

עתידיים קשרים אלה לשאת אופי שאינו שונה מקשריו של כל מיעוט אחר, בכל ארץ אחרת, עם עיקרה של האומה שמעבר לגבול הפתוח...

במרחק־מה משם נראה גם התל האפור של שכם הקדמונית, זו המוגדרת כ"מקראית", זו שאינה כיום באופנה היהודית כמו כל מה ששייך ל"קושאן" התנ"כי הנלעג, ויש נמנעים מ"להתיחס" אליה כדי שלא להיות חשוד על חוסר־תרבות וחוסר־זיקה לערכים נאורים... בין זה לזה נראה מראש ההר גם נתיב המלחמה של ששת־הימים ומסלול חיילי הנח"ל שעליהם הוטל לעבור שותתי דם בחוצות הללו עד שהעיר הניפה דגלים לבנים... הרוח הוסיפה בינתיים לעוף ולחתוך במרחב, כשהיא חולפת בהר בין שרידי המקדש הרומי, הנושא על גבו שארית של מצודה מימי ביצנץ ובין שלט שומרוני שעליו אתה מוצא כתוב "עקידת יצחק", שכן לפי המסורת השומרנית אין הר גריזים אלא הר המוריה... לא, אין אני מביא את כל הדברים הללו לשם "ליבוי יצרים", ואין אני אומר כי הר כזה מעורר בי ריגשה שאין לעמוד בפניה. איני חושבת כי החאן בחדרה הוא מקום היסטורי הנופל בחשיבותו מן המקומות האלה. אפילו ששים שנות תל־אביב הן, לדעתי, תאריך שאינו מתבטל בפני אלפי השנים הנשקפות אלינו מן התל אשר לשכם הקדומה או אפילו מנדבכי אחאב בהר שומרון הסמוך. אך למראה נופיהם של ההרים והבקעות הללו, המשתרעים סביב בתנפת אדירים, הרים ובקעות אשר בחלקם הגדול אין בהם לא ערבים ולא יהודים, אין אתה יכול שלא להרהר כי פרוגראמות הוויתור על כל זה, ויתור מרצון, ויתור למען שמירת אֶפֶיה היהודי של המדינה, הוא משהו פראי וחסר־שחר אשר שום אומה שפויה לא היתה מעלה אותו על דעתה, דבר שעיקרו אולי לאו דווקא התנכרות ל"היסטוריה", אלא עיקרו הוא התנכרות להווה, התנכרות לחאן בחדרה, התנכרות לדגניה אל"ף ולחצר כנרת ולבית־החמר הראשון של הביל"ויים בגדרה, התנכרות למאבקיו ולמשמעות נתיבו ויסוריו של עם, אשר על פרשת־דרכים זו של ימינו עליו להחליט אם הוא עושה את חשבון חייו או את חשבון לבלריו...

חשבון לבלרי זה נסחף ונמוג כמוץ ברוח, השוטפת עכשיו את ההרים הללו, כמו שהוא קמל ונהפך לאפר בלהט בקעת־הירדן שעברנו בה לפני־כן, בין יריחו ובין הנהר, מקום שהאדמה כאילו איבדה צלם אנוש ואין היא לא עפר ולא סלע אלא שלד נצחי ודומם, שאין לו שום כאן עכשיו אפורי־פנים ולוהטי־קסדות ומשגיחים על מעבר סחורות לגדה המזרחית, ועל מכוניות החוזרות משם כדי לשוב למחרת היום על עקבותיהן, לרגל המסחר, ועל ביקורי־קיץ של מתלמדים הבאים מארצות ערב אל משפחותיהם שבישראל. חיילים וקצינים אלה, אשר פניהם דומות בלהט הצוהרים הללו לאדמה הנוראה שסביבם, עמלים כיום למען האופי היהודי של המדינה הרבה יותר מאלה הממנים עצמם אפוטרופוסים לאופי הגלוי והנעלם הזה.

